

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

KNJIŽICA SAŽETAKA

Međunarodni znanstveni skup

Hrvatske dopreporodne gramatike u europskome kontekstu

Zagreb, 1. i 2. prosinca 2022.

Organizatori skupa: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Hrvatska zaklada za znanost, projekt *Retrodigitalizacija i interpretacija hrvatskih gramatika do ilirizma – RETROGRAM* (IP-2018-01-3585), Hrvatsko kulturno društvo Napredak

Mjesto održavanja skupa: Hrvatsko kulturno društvo Napredak, Bogovićeve ulica 1, Zagreb

Programski odbor: dr. sc. Petra Bago, dr. sc. Vuk-Tadija Barbarić, dr. sc. Marijana Horvat (predsjednica Programsko-organizacijskoga odbora), dr. sc. Martina Kramarić, dr. sc. Ivana Lovrić Jović, dr. sc. Ana Mihaljević, dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, dr. sc. Ivo Pranjković, dr. sc. Diana Stolac, dr. sc. Ljiljana Šarić, dr. sc. Barbara Štebih Golub, dr. sc. Toma Tasovac, dr. sc. Tamara Tvrtković

Organizacijski odbor: dr. sc. Vuk-Tadija Barbarić, dr. sc. Marijana Horvat (predsjednica Programsko-organizacijskoga odbora), dr. sc. Martina Kramarić, dr. sc. Ivana Lovrić Jović, dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, dr. sc. Barbara Štebih Golub

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

godina
u službi čovjeka
HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO
NAPREDAK

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

RETROGRAM

PROGRAM

<p>četvrtak, 1. prosinca 2022. Hrvatsko kulturno društvo Napredak (Bogovićeveva ulica 1, Zagreb)</p>	
9 – 9:30	prijava sudionika
9:30 – 9:45	otvaranje skupa dr. sc. Željko Jozić , ravnatelj Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje dr. sc. Damir Krešić , predsjednik Napretkova kulturnoga centra dr. sc. Marijana Horvat , predsjednica Programsko-organizacijskoga odbora
<p>9:45 – 11:15 plenarna izlaganja</p>	
9:45 – 10:15	dr. sc. Ivo Pranjković, prof. emer. <i>Gramatički koncept Antuna Mažuranića</i>
10:15 – 10:45	dr. sc. Irena Galić Bešker <i>Dopreporodna gramatička tradicija: gramatike o hrvatskom jeziku i gramatike na hrvatskom jeziku</i>
10:45 – 11:15	dr. sc. Tomáš Klimek <i>Manuscriptorium Digital Library for Historical Documents</i>
11:15 – 11:30	stanka

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

godina
u službi čovjeka
HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO
NAPREDAK

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

RETROGRAM

11:30 – 13 prva sekcija predsjedaju: dr. sc. Petra Bago i dr. sc. Ana Mihaljević	
11:30 – 11:45	dr. sc. Petra Bago, doc. <i>Razvoj modela za označavanje hrvatskih gramatika temeljen na TEI standardu</i>
11:45 – 12	dr. sc. Ljiljana Kolenić, red. prof. u trajnom izboru, u miru <i>Glagolski oblici u hrvatskim tekstovima do 17. stoljeća i u prvoj hrvatskoj gramatici</i>
12 – 12:15	dr. sc. Lada Badurina, red. prof. u trajnom izboru <i>Opis glasova u Gramatici Tome Maretića</i>
12:15 – 12:30	dr. sc. Maja Matasović, doc. <i>„Racionalne gramatike“: podučavanje gramatike prema Ratio studiorum i Ratio educationis</i>
12:30 – 12:45	dr. sc. Lana Hudeček, znanst. savj. u trajnom izboru dr. sc. Milica Mihaljević, znanst. savj. u trajnom izboru <i>Funkcionalni pristup poučavanju gramatike hrvatskoga jezika</i>
12:45 – 13	rasprava
13 – 14	stanka za ručak
14 – 15:30 druga sekcija predsjedaju: dr. sc. Martina Kramarić i dr. sc. Tamara Tvrtković	
14 – 14:15	dr. sc. Ana Šimić, viša znanst. sur. <i>Gramatički opis u leksikografiji</i>
14:15 – 14:30	dr. sc. Josip Galić, znanst. sur. dr. sc. Jozo Vela, znanst. sur. <i>Hrvatske crkvenoslavenske gramatičke nedoumice</i>
14:30 – 14 :45	dr. sc. Ivana Kresnik, doc. <i>Europski odjeci hrvatskih gramatika do sredine 19. stoljeća</i>

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

godina
u službi čovjeka
HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO
NAPREDAK

RETROGRAM

14 :45 – 15	<p>dr. sc. Ana Mihaljević, znanst. sur. dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, znanst. savj. dr. sc. Tamara Tvrtković, izv. prof. <i>Što su ablativ, konjunktiv i gerund u hrvatskome jeziku? – Prilagodba latinskih gramatičkih kategorija opisu hrvatskoga jezika u dopreporodnim gramatikama</i></p>
15 – 15:15	<p>dr. sc. Zrinka Kolaković, znanst. sur. dr. sc. Marijana Horvat, znanst. savj. u trajnom izboru dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, znanst. savj. <i>Jezično planiranje i sudbina zanaglasnice ju pod retrospektivnim svjetlom dijakronijskih podataka</i></p>
15:15 – 15:30	rasprava
<p>petak, 2. prosinca 2022. Hrvatsko kulturno društvo Napredak (Bogovićeve ulica 1, Zagreb)</p>	
<p>9:15 – 10:45 treća sekcija predsjedaju: dr. sc. Diana Stolac i dr. sc. Barbara Štebih Golub</p>	
9:15 – 9:30	<p>dr. sc. Barbara Štebih Golub, znanst. savj. u trajnom izboru <i>Dva priručnika J. E. Matijevića</i></p>
9:30 – 9:45	<p>dr. sc. Diana Stolac, prof. emer. dr. sc. Anastazija Vlastelić, izv. prof. <i>Morfosintaktička analiza hrvatskih dopreporodnih gramatika (na primjeru gramatičkoga nazivlja)</i></p>
9:45 – 10	<p>dr. sc. Gordana Čupković, red. prof. <i>Deklinacija imenica u Križanićevoj gramatici</i></p>
10 – 10:15	<p>dr. sc. Kristian Lewis, znanst. savj. <i>Terminološke osobitosti Križanićeve Gramatičnog izkazanja</i></p>

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

godina
u službi čovjeka
HRVATSKO KULTURNO DRUŠTVO
NAPREDAK

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

RETROGRAM

10:15 – 10:30	dr. sc. Marijana Horvat, znanst. savj. u trajnom izboru dr. sc. Ljiljana Šarić, red. prof. u trajnom izboru <i>Opis prijedloga i prefiksa u Križanićevoj gramatici</i>
10:30 – 10:45	rasprava
10:45 – 11	stanka
11 – 12:30 četvrta sekcija predsjedaju: dr. sc. Marijana Horvat i dr. sc. Ljiljana Šarić	
11 – 11:15	dr. sc. Natalija Ulčnik, izv. prof. dr. sc. Gjoko Nikolovski, izv. prof. <i>Slovnica Matije Majarja v kontekstu ilirizma na Slovenskem</i>
11:15 – 11:30	dr. sc. Amir Kapetanović, znanst. savj. u trajnom izboru <i>Dvije slovnice iz obitelji Brlić</i>
11:30 – 11:45	dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin, izv. prof. dr. sc. Tanja Brešan Ančić, doc. <i>Članovi rečeničnog ustrojstva u gramatikama Ivana Danila</i>
11:45 – 12	dr. sc. Igor Medić, znanst. sur. <i>Između gramatike i komunikacije – morfosintaktički i sintaktički sadržaji u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika</i>
12 – 12:15	Petra Božanić, nasl. asistentica <i>Povijest hrvatske gramatikografije u nastavi hrvatskoga jezika</i>
12:15 – 12:30	rasprava
12:30 – 13	stanka za okrepu
13 – 14:30 peta sekcija predsjedaju: dr. sc. Ivana Lovrić Jović i dr. sc. Sanja Perić Gavrančić	
13– 13:15	dr. sc. Boris Kern, doc. <i>Gramatički sadržaji na leksikografskim portalima Fran i Franček</i>

13:15 – 13:30	dr. sc. Vuk-Tadija Barbarić, viši znanst. sur. Nova ričoslovica ilirička <i>između dvaju projekata</i>
13:30– 13:45	dr. sc. Katarina Lozić Knezović, izv. prof. <i>Leksik blagoslova</i> u Misalu kneza Novaka
13:45 – 14	dr. sc. Ivana Lovrić Jović, viša znanst. sur. <i>Appendinijeva razmimoilaženja od uzoritih mu gramatičara: Kašića i Della Belle</i>
14 – 14:15	dr. sc. Martina Horvat, poslijedoktorandica <i>Prinos i opis Lanosovićeve slavonske gramatike u kontekstu hrvatskih dopreporodnih gramatika</i>
14:15 – 14:30	rasprava
14:30 – 15	predstavljanje projektnih izdanja 1. Perić Gavrančić, Sanja. 2021. <i>Latinska gramatika i hrvatski jezik Marijana Lanosovića. Jezičnopovijesna studija s pretiskom i transkripcijom izvornika Uvod u latinsko ricsih slaganje (1776.)</i>. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb. Knjigu će predstaviti dr. sc. Željka Brlobaš (urednica) i dr. sc. Sanja Perić Gavrančić (autorica). 2. Lovrić Jović, Ivana. 2022. <i>Appendinijeva Gramatika ilirskoga jezika – jezičnopovijesna studija s prijevodom i transkripcijom uz pretisak</i>. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Zagreb. Knjigu će predstaviti dr. sc. Marijana Horvat (urednica) i dr. sc. Ivana Lovrić Jović (autorica).
15	zatvaranje skupa

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

SAŽETCI IZLAGANJA

Plenarna izlaganja

dr. sc. Ivo Pranjković, prof. emer.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ivo.pranjkoVIC@zg.t-com.hr

Gramatički koncept Antuna Mažuranića

U prilogu je riječ o opisu gramatičkoga ustrojstva hrvatskoga jezika u gramatikama Antuna Mažuranića (*Temelji ilirskoga i latinskoga jezika za početnike*, Zagreb, 1839. i *Slovnica Hèrvatska*, Zagreb, 1859). U prvom je planu morfološki opis, posebice sklonidba, sprezanje te određenja i porabe pojedinih nepromjenjivih riječi („čestica”), tj. priloga, prijedloga, veznika i uzvika.

dr. sc. Irena Galić Bešker
koordinatorka Zbirke rukopisa i starih knjiga
Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
igalicbesker@nsk.hr

Dopreporodna gramatička tradicija: gramatike o hrvatskom jeziku i gramatike na hrvatskom jeziku

U izlaganju ćemo prikazati raznovrsnost objavljenih gramatičkih djela o hrvatskom jeziku u hrvatskim zemljama tijekom triju stoljeća. Osvrnut ćemo se na digitaliziranje hrvatskih dopreporodnih gramatika, koje provodimo od 2014. godine u suradnji s Institutom za jezik i jezikoslovlje te na uspostavu digitalne zbirke o hrvatskim gramatikama, čiji veći dio čine gramatike dopreporodnoga razdoblja. Primjerci dopreporodnih gramatika pohranjeni su u fondu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Bibliografski, 1835. godina čini razdjelnicu između dopreporodnoga i

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

preporodnoga razdoblja. U drugom, gramatičarskom kontekstu, razdjelnica između dvaju razdoblja jest godina 1836. U prvom godištu izlaženja prvih hrvatskih novina primjenjuje se nova grafija, a kajkavsko narječje biva istisnuto i zamijenjeno štokavskim. Godine 1836. objavljena je prva preporodna gramatika, Babukićeva Osnova slovnice slavjanske narječja ilirskoga. U nepuna tri stoljeća koja su protekla od objavljivanja prve gramatike hrvatskoga jezika pa do objavljivanja prve preporodne gramatike objavljeno je sedamnaest gramatika hrvatskoga jezika i osam gramatika na hrvatskom jeziku. Od sedamnaest gramatika hrvatskoga jezika deset je gramatika štokavskoga narječja, a sedam je gramatika kajkavskoga narječja. Dopreporodne gramatike hrvatskoga jezika pisane su uglavnom hrvatskim jezikom, rjeđe inim jezicima kao što su talijanski (Ardelio Della Bella, Franjo Marija Appendini) i njemački (Ivan Vitković, Franjo Kornig, Ignac SzentmarTony, Ignjat Brlić i Ignac Kristijanović). Prva gramatika hrvatskoga jezika objavljena je 1604. godine, a sljedeća gramatika hrvatskoga jezika objavljena je 1728. godine. U dugom razdoblju od stotinu i više godina objavljene su dvije gramatike na hrvatskom jeziku, od kojih je jedna gramatika talijanskoga jezika (Mikalja), a druga je gramatika latinskoga jezika (Babić). Uz gramatike hrvatskoga jezika u dopreporodnom su razdoblju na hrvatskom objavljivane gramatike latinskoga, njemačkoga i talijanskoga jezika. Među njima je pet gramatika latinskoga jezika, dvije su gramatike njemačkoga jezika i jedna je gramatika talijanskoga jezika. Dvije su latinske dopreporodne gramatike nastale prilagođavanjem i prevođenjem gramatičkoga priručnika isusovca Emanuela Alvaresa. Prevoditelji Alvaresovih gramatika bili su stenjevčki župnik Tomo Mikloušić i redovnik Lovro Šitović. Gramatike latinskoga jezika za školske potrebe na hrvatskom su jeziku napisali hrvatski jezikoslovac Tomo Babić i varaždinski profesor Antun Rožić. Jedini priručnik o latinskoj sintaksi u dopreporodnom razdoblju objavljuje hrvatski jezikoslovac Marijan Lanosović. S obzirom na brojnost dopreporodnih gramatičkih djela i s obzirom na to da su neka od njih objavljena u dva i više izdanja, istražiti ćemo koliko su ona imala utjecaj na kasnija gramatička djela objavljena nakon preporodnoga razdoblja.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

dr. sc. Tomáš Klimek

Nacionalna knjižnica u Pragu, odjel Manuscriptorium

Tomas.Klimek@nkp.cz

Manuscriptorium Digital Library for Historical Documents

The paper deals with the concept of the development of the international digital library Manuscriptorium, which is devoted to documents created before 1800. We have developed its fourth version. The author considers the possibilities of the digital library in the field of historical documents. In addition to various representations of so-called primary data, i.e., digital copies of manuscripts and early prints and full-text editions of contained texts, we must deal not only with secondary data or metadata (descriptive records) but also with tertiary data - material studies, articles, virtual exhibitions and with paradata, i.e., contributions from individual end-users. A very complex environment has a variety of virtual tools and a specially designed interface that allow you to work with published documents and further participate in creating content.

Izlaganja po sekcijama

Prva sekcija

dr. sc. Petra Bago, doc.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

pbago@ffzg.hr

Razvoj modela za označavanje hrvatskih gramatika temeljen na TEI standard

U sklopu projekta RETROGRAM razvijen je model temeljen na TEI (Text Encoding Initiative) standardu. Model pokriva dva anotacijska zadatka: 1) označavanje gramatičkoga nazivlja te 2) označavanje morfoloških paradigmi. Za označavanje gramatičkoga nazivlja sastavljen je indeks od 87 suvremenih gramatičkih naziva povezanih s promjenjivim vrstama riječi koji služe za normalizaciju nazivlja. Anotacijski zadatak pridržava se TEI standarda. Modelom su označene i morfološke paradigme promjenjivih vrsta riječi. Budući da u TEI Smjernicama ne postoji poseban modul za

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

označavanje gramatika, za potrebe projekta RETROGRAM prilagodili smo rječnički modul koji već sadrži elemente koji grupiraju morfosintaktičke informacije leksičke jedinice. Iako anotacijski zadatak trenutno krši TEI standard, nadamo se da će potaknuti uključivanje gramatičkoga modula u TEI infrastrukturu.

dr. sc. Ljiljana Kolenić, red. prof. u trajnom izboru, u miru
Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
kolenic@ffos.hr

Glagolski oblici u hrvatskim tekstovima do 17. stoljeća i u prvoj hrvatskoj gramatici

Bartol Kašić u gramatici *Institutiones linguae illyricae* (Rim, 1604.) daje vrlo složenu podjelu na glagolske načine i vremena prema uzoru na latinske gramatike. Iz njegove podjele, razmatrajući je suvremenom gramatičkom podjelom, razvidno je koje glagolske oblike ozakonjuje Bartol Kašić u svojoj gramatici. Članak uspoređuje Kašićevu podjelu glagolskih oblika s glagolskim oblicima zastupljenima u hrvatskim tekstovima svih triju stilizacija, ponajviše književnima, do 17. stoljeća, dakle onima koji prethode prvoj hrvatskoj gramatici. Prvi je hrvatski gramatičar iz tekstova izdvajao i propisivao one glagolske oblike za koje je držao da bi imali ući u hrvatski standard.

dr. sc. Lada Badurina, red. prof. u trajnom izboru
Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci
lada.badurina@ffri.uniri.hr

Opis glasova u *Gramatici* Tome Maretića

U središtu naše pozornosti bit će poglavlje „Glasovi” iz *Gramatike i stilistike hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* Tome Maretića (1899). Autorov će se opis hrvatskoga fonološkog sustava motriti s nekoliko aspekata: s jedne strane prepoznavat će se u njemu dominantna mladogramatičarska metodologija; potom vukovska književnojezična/standardnojezična koncepcija ogleda se i u jezičnome korpusu na kojemu je taj opis zasnovan i u slovopisnim i pravopisnim odabirima (cjelina „Pravopis” sastavni je dio poglavlja); naposljetku, vjerojatno najmanje očekivano, u nekim ćemo

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

Maretićevim zapažanjima prepoznati elemente (budućeg) strukturalističkog pristupa u opisu fonološkog sustava (npr. koncept pozicijski uvjetovana alofona).

dr. sc. Maja Matasović, doc.

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

maiar_selene@yahoo.co.uk

„Racionalne gramatike”: podučavanje gramatike prema *Ratio studiorum* i *Ratio educationis*

U ranom novom vijeku podučavanje se u školama na području Hrvatske unutar Habsburške monarhije temelji na dva osnovna dokumenta. U školama koje vode crkveni redovi, prvenstveno isusovci, gradivo i metoda nastave su propisani djelom *Ratio atque institutio studiorum Societatis Iesu* iz 1599. Nakon ukinuća isusovačkog reda njihove obrazovne institucije prelaze u ruke države i 1777. donosi se reformski dokument za obrazovanje u Habsburškoj monarhiji, *Ratio educationis totiusque rei literariae per regnum Hungariae*. Budući da su u pisanju tog dokumenta također sudjelovali isusovci, ovaj će se rad pozabaviti usporedbom načina poučavanja gramatike u oba dokumenta, materijalima i metodom rada. Iako je prvenstveno riječ o poučavanju latinskoga jezika, bit će riječi i o postupanju s narodnim jezicima Monarhije, uz razmatranje o modernosti i inkluzivnosti tadašnjeg obrazovnog postupka.

dr. sc. Lana Hudeček, znanst. savj. u trajnom izboru

dr. sc. Milica Mihaljević, znanst. savj. u trajnom izboru

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

lhudecek@ihjj.hr

mmihalj@ihjj.hr

Funkcionalni pristup poučavanju gramatike hrvatskoga jezika

U radu se polazi od O'Sullivanova (2020) modela poučavanja. On poučavanje prikazuje s pomoću trokuta u kojemu su vrhovi kurikul (*curriculum*), prenošenje znanja (*delivery*: nastavno i nenastavno osoblje, učenici, fizički okoliš i nastavni materijali) i testiranje (*assessment*: pristupnik, provođenje testiranja, vrednovanje). Analizom će biti obuhvaćen funkcionalni pristup gramatici u svim trima sastavnicama. U funkcionalnome

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

se pristupu polazi od pretpostavke da gramatika nije u prvome redu niz pravila nego sredstvo komunikacije. Stoga se funkcionalna gramatika definira kao gramatika u kojoj se povezuju jezične strukture i obrasci s onim što s pomoću njih možemo učiniti. Gramatička se pravila mogu objasniti s pomoću uporabe. Funkcionalna gramatika posebno vodi računa o društvenome kontekstu te obuhvaća lingvističke, sociolingvističke i pragmatičke kompetencije. U analizi se uzima u obzir činjenica da se nastava Hrvatskoga jezika treba temeljiti na komunikacijskome, kulturološkome i kognitivnome pristupu jer je cilj nastave Hrvatskoga jezika stjecanje komunikacijske kompetencije kojom se razvijaju četiri temeljne jezične djelatnosti (slušanje, govorenje, čitanje, pisanje). Nakon analize funkcionalnih elemenata u kurikulu u radu se na konkretnim primjerima tekstova različitih funkcionalnih stilova analizira funkcionalni pristup poučavanju i ispitivanju gramatike (analiza kataloga i ispita) te mogućnost povezivanja funkcionalnoga poučavanja gramatike s funkcionalnim poučavanjem leksika i pravopisa. Oprimjerit će se mogućnosti uporabe mrežnih izvora Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje pri funkcionalnome pristupu gramatici. Cilj je takvoga poučavanja osvijestiti učenika o tome da gramatika nije apstrakcija, nego činjenica stvarnoga teksta (s kojim učenik dolazi u dodir ili koji učenik stvara). Navest će se i neki konkretni primjeri funkcionalnoga pristupa u radu sa studentima Verna i Fakulteta elektrotehnike i računarstva.

Druga sekcija

dr. sc. Ana Šimić, viša znanst. sur.

Staroslavenski institut, Zagreb

ana.simic@stin.hr

Gramatički opis u leksikografiji

Gramatika i rječnik temeljni su priručnici za upoznavanje nekoga jezika. Rječnik donosi popis i semantički opis jezičnih jedinica, a gramatika daje uvid u ograničeni broj kategorija po kojima se te jezične jedinice grupiraju kao i pravila kako ih prema tim kategorijama slagati u veće strukture.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

Leksikografski opis podrazumijeva i gramatičke podatke, dok za većinu gramatičkih opisa značenje jezične jedinice nije relevantno. Povijesni su rječnici posebno skloni donositi sadržajne, katkada i iscrpne gramatičke opise. U radu se na temelju raščlambe gramatičkih podataka u *Rječniku crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* (Staroslavenski institut, 2000. – danas) te usporedbe s onima u gramatici *Hrvatski crkvenoslavenski jezik* (Hrvatska sveučilišna naklada, Staroslavenski institut, 2014.) promišljaju karakteristike i dosezi gramatičkoga opisa u leksikografiji.

dr. sc. Josip Galić, znanst. sur.

dr. sc. Jozo Vela, znanst. sur.

Staroslavenski institut, Zagreb

jgalic@stin.hr

jvela@stin.hr

Hrvatske crkvenoslavenske gramatičke nedoumice

U tekstovima hrvatskoglagoljskih misala i brevijara koji su pisani hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom sporadično se pojavljuju primjeri glagolskih riječi sa završetkom *-iemy* (*s'večeniemy*, *izag'naniemy*, *iz'prov'r'ženiemy*, *izb(a)vleniemy* i sl.) u kontekstima u kojima su očekivani oblici pasivnoga participa preterita. Ovakvi su primjeri u slučajevima kada su bili obrađeni u literaturi shvaćani ili kao pisarske pogreške (*-iemy* umjesto *-imy*) ili kao inst. jd. glagolske imenice.

U izlaganju će se problematizirati pitanje gramatičkog opisa ovih oblika, odnosno mogućnost da je riječ o dosad nezabilježenim oblicima u morfološkoj strukturi hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika. Kao preduvjete za takva promišljanja izlaganje će ponuditi broj i rasprostranjenost spornih primjera u hrvatskoglagoljičnim misalima i brevijarima, kao i dijalektološku podlogu kojom bi se potkrijepila (ne)osnovanost mogućeg gramatičkog opisa.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

dr. sc. Ivana Kresnik, doc.

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

ikresnik@hrstud.hr

Europski odjeci hrvatskih gramatika do sredine 19. stoljeća

U 18. stoljeću, a posebice 19. stoljeću na europskim su jezicima bile uobičajene publikacije, bilo periodičke bilo monografije, koje su informirale o drugim objavljenim djelima u Europi. Često su to bibliografski popisi djela pojedinih područja u obliku monografije. Izvješćivanje o aktualnim tekstovima objavljenim u drugim europskim zemljama dalo je velik zamah razvoju časopisa, koji su objavljivali prijevode cijelih tekstova ili su pak davali kraće ili duže recenzije objavljenih knjiga iz područja svojega interesa. Predmet je ovoga istraživanja recepcija hrvatskih gramatika u europskim objavljenim bibliografskim popisima i periodičkim publikacijama do sredine 19. stoljeća.

dr. sc. Ana Mihaljević, znanst. sur.

dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, znanst. savj.

dr. sc. Tamara Tvrtković, izv. prof.

Staroslavenski institut, Zagreb

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

ana.mihaljevic@stin.hr

speric@ihjj.hr

ttvrtkovic@hrstud.hr

Što su ablativ, konjunktiv i gerund u hrvatskome jeziku? – Prilagodba latinskih gramatičkih kategorija opisu hrvatskoga jezika u dopreporodnim gramatikama

U izlaganju će biti riječi o problemu neusklađenosti hrvatskoga jezičnog sustava s gramatičkim kategorijama latinskoga jezika, kao jedne od bitnih značajka dopreporodnih slovnica, počevši od Kašićeva prototipa (*Institutionum linguae Illyricae libri duo*, 1604.). Najprije će se predstaviti Kašićev latinski gramatički model, a zatim njegovi odjeci u opisu hrvatske imenske i glagolske morfologije u gramatikama Ardelija Della Belle (*Istruzioni grammaticali della lingua illirica*, 1728.), Josipa Voltića (*Grammatica illirica*, 1803.) i Francesca M. Appendinija (*Grammatica della lingua illirica*, 1808.). Analizirat će se strategije kojima su spomenuti gramatičari osobitosti hrvatskoga

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

jezičnog sustava tumačili u okvirima latinskoga terminološkog i gramatičkog nasljeđa ukorijenjenoga u dotadašnjem obrazovnom sustavu.

dr. sc. Zrinka Kolaković, znanst. sur.

dr. sc. Marijana Horvat, znanst. savj. u trajnom izboru

dr. sc. Sanja Perić Gavrančić, znanst. savj.

Alpen Adria Universität Klagenfurt, Institut für Slawistik, Austrija

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Zrinka.Kolakovic@aau.at

mhorvat@ihjj.hr

speric@ihjj.hr

Jezično planiranje i sudbina zanaglasnice *ju* pod retrospektivnim svjetlom dijakronijskih podataka

Maretić (1899; 1924) ograničava uporabu izvorne akuzativne zamjenične zanaglasnice *ju* dopuštajući njezino pojavljivanje samo ako *ju* slijedi glagolska zanaglasnica *je*, dok u svim ostalim kontekstima predlaže njezino zamjenjivanje izvornom genitivnom zamjeničnom zanaglasnicom *je*. Mamić (1995) pak smatra da takav postupak odudara od preporuka u starijih hrvatskih gramatičara, ali i uporabe zanaglasnice *ju* u starijim hrvatskim tekstovima.

Na tome tragu u ovome se radu postavljaju sljedeća istraživačka pitanja u vezi sa zamjeničnim zanaglasnicama *ju* i *je*:

Kakvu uporabu preporučuju starije hrvatske gramatike (17. – 19. st.)?

Kako se spomenute zanaglasnice rabe u starijim hrvatskim tekstovima (16. – 18. st.)?

Sudeći prema opisima u gramatikama, uporaba se zamjenične zanaglasnice *je* od 18. stoljeća širi sa štokavskoga juga na sjever. Međutim, dijakronijski CroDi korpus pokazuje da se zamjenična zanaglasnica *je* pojavljuje već u čakavštini 16. stoljeća. U 17. – 18. stoljeću posvjedočena je i u južnoj i sjevernoj štokavštini, dok u kajkavskim tekstovima nije potvrđena prije sredine 18. stoljeća.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

Treća sekcija

dr. sc. Barbara Štebih Golub, znanst. savj. u trajnom izboru

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

bstebih@ihjj.hr

Dva priručnika J. E. Matijevića

Josip Ernest Matijević (1742. – 1808.) u povijest hrvatske dopreporodne gramatikografije, točnije njezine književnokajkavske sastavnice, upisao se dvama priručnicima: njemačkim metajezikom pisanom *Horvaczkom grammatikom* (Zagreb, 1810.) i književnom kajkavštinom pisanom slovnicom njemačkoga jezika *Pomum granatum* (Zagreb, 1771.). U radu se analiziraju i uspoređuju ta dva priručnika s dva cilja: istražiti Matijevićevu gramatičku terminologiju i utvrditi obilježja njegova kajkavskoga metajezika, tj. odgovoriti na pitanje je li *Pomum granatum* pisan jezikom opisanim u *Horvaczkoj grammatici*.

dr. sc. Diana Stolac, prof. emer.

dr. sc. Anastazija Vlastelić, izv. prof.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

diana.stolac@gmail.com

avlastelic@ffri.uniri.hr

Morfosintaktička analiza hrvatskih dopreporodnih gramatika (na primjeru gramatičkoga nazivlja)

U dopreporodnim gramatikama opis gramatičkoga ustrojstva hrvatskoga jezika bio je usmjeren morfologiji, dok sintaksa nije bila obvezni dio. Ipak, i u onim gramatikama u kojima se nisu predstavljala sintaktička pravila u neki dijelovima morfološkoga opisa dobivale su se pojedinačne sintaktičke informacije. Premda je dio tih napomena nesustavan, relevantne su i za opis sintakse hrvatskoga jezika, prvenstveno sintakse sintagme. Značajni su i autorski prinosi jezikoslovnom nazivlju.

Izlaganje je usmjereno hrvatskom morfosintaktičkom nazivlju u korpusu od deset dopreporodnih gramatika.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

dr. sc. Gordana Čupković, red. prof.

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru

gcupkov@unizd.hr

Deklinacija imenica u Križanićevoj gramatici

Komparativnom raščlambom izdanja Smotrickijeve crkvenoslavenske gramatike i Križanićeve Tobolske gramatike Schütrumpf (1978) je popisao brojne podudarnosti, ali i utvrdio kako je sustav deklinacija imenica kod Križanića u znatnome pojednostavnjen, u čemu prepoznaje odmak od crkvenoslavensko-grčke knjiškosti i približavanje gramatičarskim opisima vernakula. U ovom se radu deklinacijski sustav iz Križanićeva *Gramatičnoga izkazanja ob ruskom jeziku* uspoređuje s deklinacijskim sustavom Smotrickijeve gramatike (*Граматика слов'янська*, 1619.), zatim s razmatranjima iz nacрта za latinsku gramatiku J. C. Scaligera (*De causis linguae Latinae*, 1597.) te, s druge strane, s deklinacijskim sustavima iz drugih dopreporodnih gramatika kojima je jezik objekt hrvatski kako bi se i u tom izdvojenom segmentu podcrtale posebnosti Križanićeve poredbene i kritičke (filozofske) gramatike u kontekstu europske i hrvatske gramatikologije.

dr. sc. Kristian Lewis, znanst. savj.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

klewis@ihjj.hr

Terminološke osobitosti Križanićeva *Gramatičnog izkazanja*

U izlaganju pozornost se posvećuje terminološkim osobitostima Križanićeve gramatike *Gramatično izkazanje ob ruskom jeziku* (1665.). Dosadašnja su jezikoslovna istraživanja pokazala njegovu slojevitost, a među ostalim osvijetljeni su aspekti poput tvorbe riječi (S. Babić), leksikografska obilježja (Th. Eekman), usmenoknjiževne posuđenice (J. Kekez), njegovo poznavanje dijalektnih osobitosti (A. Peco), pa sve do interlingvističkih značajki Križanićeva djela (D. Brozović). S osobitom pomnjom analizu *Gramatičnoga izkazanja* proveo je M. Moguš, konstruirajući hrvatsku gramatiku na temelju Križanićeve općeslavenske građe od fonološke do sintaktičke razine. Naše se pak istraživanje usredotočuje na terminološke osobitosti te gramatike te u tom smislu nastojimo

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

osvijetliti kojim se nazivima za vrste riječi i za druge gramatičke kategorije koristio Križanić u svojem metajeziku, koliko je u izgradnji gramatičkoga nazivlja bio sustavan, koji su od tih naziva potekli iz kojega slavenskog jezika, pa u tom kontekstu i iz hrvatskoga, a naposljetku i jesu li koji među njima „preživjeli” do danas i, ako jesu, o kojim je nazivima riječ.

dr. sc. Marijana Horvat, znanst. savj. u trajnom izboru

dr. sc. Ljiljana Šarić, red. prof. u trajnom izboru

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

Institut za književnost, regionalne studije i europske jezike (ILOS), Sveučilište u Oslu, Norveška

mhorvat@ihjj.hr

ljiljana.saric@ilos.uio.no

Opis prijedloga i prefiksa u Križanićevoj gramatici

Predmet je izlaganja opis prijedloga i glagolskih prefiksa, odnosno jedinica koje su obuhvaćene nazivom *predložok*, u gramatici Jurja Križanića *Gramatično izkâzanje ob rúskom jeziku*. U uvodnome dijelu dat će se kratak osvrt na strukturu Križanićeve gramatike te prikaz poglavlja u kojima se obrađuju prijedlozi i prefiksi. U samoj razradi teme prijedlozi će biti opisani sa semantičkoga i sintaktičkoga aspekta. Semantička će analiza obuhvaćati opis značenja koja određeni prijedlog ima. Budući da je primarna uloga prijedloga povezivanje drugih riječi u rečenici, u analizi prijedloga prikazat će se i njihova sintaktička obilježja, posebice njihova uloga u sklopu opisa padeža. U promatranju su gramatici prijedlozi definirani kao jedan od osam dijelova govora te obrađeni u posebnom razdjelu [*Ob predložkeh*, 179–186]. U drugim se dijelovima spominju ili kratko obrađuju pojedinačni aspekti povezani s prijedlozima i prefiksima, primjerice, njihov naglasak, uloga u tvorbi svršenih glagola, ili se, pak, opširno razmatraju sintaktičko-semantičke osobitosti prijedložnih (vremenskih, mjesnih i drugih) izraza (u dijelu *Ob sodivanju besidnih razdilov*).

U poglavlju *Ob predložkeh* Križanić je izdvojio jednu podskupinu prefiksa kao posebnu. Naime, u potpoglavlju *Predložki neotlučni* opisao je jedinice koje ne mogu stajati samostalno (*voz, pre, raz i su*), koje, dakle, funkcioniraju samo kao prefiksi, a spominju se

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

i neke druge koje mogu funkcionirati samostalno samo u nekim slavenskim jezicima (*pro*) ili su, pak, nesamostalne i svojstvene samo nekim jezicima (*vi*).

Cilj je istražiti Križanićev opis prijedloga i prefiksa u hrvatskome jeziku te utvrditi sličnosti i razlike u slavenskim jezicima koji su obuhvaćeni u gramatici.

Četvrta sekcija

dr. sc. Natalija Ulčnik, izv. prof.

dr. sc. Gjoko Nikolovski, izv. prof.

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru

natalija.ulcnik@um.si

gjoko.nikolovski@um.si

Slovnica Matije Majarja v kontekstu ilirizma na Slovenskem

Matija Majar - Ziljski (1809–1892) je bil slovenski jezikoslovec, narodni buditelj in najvidnejši predstavnik ilirskega gibanja na Slovenskem. Leta 1848 je v Ljubljani izdal *Pravila, kako izobraževati ilirsko narečje i u obče slavenski jezik*, leta 1850 pa še *Slovnico za Slovence*. V prispevku bo preverjeno, kako in v kolikšni meri se v slovnici kaže avtorjeva naklonjenost ilirizmu ter sledenje jeziku, ki ga je predstavil v *Pravilih*. Analiza bo osredinjena na elemente slovniciarjeve težnje po jezikovni reformi ter argumentacijo potrebe po južnoslovanskem jezikovnem približevanju, s katerim je skušal prodreti tudi v šolsko okolje. Četudi Majarjeve ideje v slovenskem prostoru niso bile sprejete in so ob vseslovenski ideji ter porajajočem se novoslovenskem jeziku bile brez daljnosežnih učinkov, pa je njegovo delovanje in prizadevanje pomemben del javnih jezikovnih diskusij sredi 19. stoletja.

dr. sc. Amir Kapetanović, znanst. savj. u trajnom izboru

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

akapetan@ihjj.hr

Dvije slovnice iz obitelji Brlić

U prinosu će biti prikazane dvije slovnice napisane na njemačkom jeziku (*Grammatik der illyrischen Sprache...*), koje su u 19. stoljeću napisali Ignjat Alojzije Brlić (1833.) i njegov

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

sin, Andrija Torkvat Brlić (1854). Najprije će se prikazati dosezi tih priručnika, njihovo mjesto u povijesti hrvatskih gramatika, njihove specifičnosti, ali i spone koje te dvije gramatike vežu međusobno te koliko su ukorijenjene u hrvatskoj gramatičkoj tradiciji. Potom će se gramatike interpretirati s obzirom na društveni i jezikoslovni kontekst u kojem su nastajale i kojem su se prilagođavale. Neobično je da je tako malo priloga napisano o tim gramatikama, osobito ako se u obzir uzme to što prva gramatika nastaje u osvit hrvatskoga narodnoga preporoda, a druga se smatra prvom hrvatskom vukovskom gramatikom.

dr. sc. Marijana Tomelić Ćurlin, izv. prof.

dr. sc. Tanja Brešan Ančić, doc.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

mtomelic@ffst.hr

bresant@ffst.hr

Članovi rečeničnog ustrojstva u gramatikama Ivana Danila

Druga je polovica 19. stoljeća obilježena brojnim raspravama oko pojedinih pravopisnih i gramatičkih pitanja koja svoju stabilizaciju doživljavaju na samom kraju 19. i početkom 20. stoljeća. Takva jezična situacija, ali i dominacija pojedinih filoloških koncepcija, fokus istraživanja smještaju na sjever Hrvatske, stoga napori dalmatinskih gramatičara i do danas ostaju nedovoljno istraženi.

Ivan Danilo, dalmatinski je političar i filolog, jedan od istaknutih narodnjaka koji je u svojem bogatom javnom i jezikoslovnom djelovanju ostavio mnoštvo zapisa, polemika, novinskih članaka i rasprava, ali i dvije gramatike. Usprkos tomu, njegovo gramatičarsko djelovanje do sada nije sustavno opisano.

U izlaganju će se govoriti o članovima rečeničnoga ustrojstva u njegovim dvjema gramatikama (*Grammatica illirica* iz 1855. godine i *Slovnica za srednja učilišta nižega reda* iz 1873. godine). Riječ je o gramatikama koje su s normativnog stajališta posebno zanimljive. Dok se u prvoj gramatici Danilo u svojim promišljanjima priklonio zagrebačkoj filološkoj školi, u drugoj gramatici dolazi do oštrog zaokreta te se Danilo koncepcijski približava gramatikama vukovskoga tipa.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

U izlaganju će biti riječi o sintaktičkim sličnostima i razlikama u njegovim gramatikama, a posebna će se pozornost usmjeriti na nazive i definicije pojedinih članova rečeničnoga ustrojstva. U prvoj gramatici Danilo navodi sljedeće članove rečeničnoga ustrojstva: il soggetto (*glavna riječ*), la copula (*spona*), l'attributo (*naměnjak*) te l'oggetto (*podložnjak*). S obzirom na to da je riječ o gramatici hrvatskoga jezika napisanoj talijanskim jezikom, hrvatski su nazivi doneseni samo u zagradama u uvodnom dijelu poglavlja o sintaksi dok u ostatku gramatike nema sintaktičkih naziva na hrvatskom jeziku. Ipak, zahvaljujući uvodnome dijelu moguće je vidjeti kojim se nazivljem služi autor te ga dovesti u vezu sa sintaktičkim nazivljem drugih gramatičara druge polovice 19. stoljeća. U drugoj gramatici Danilo jasnije imenuje članove rečeničnoga ustrojstva: *podmet* (subjekt), *prirok* ili *pogovor* (predikat), *predmet* (objekt), *pridjevak* (atribut), *dodatak* (apozicija), *prislov* (priložna oznaka), *savršaj podmeta* (subjektni skup) i *savršaj priroka* (predikatni skup). Upotreba internacionalizama u gramatikama druge polovice 19. stoljeća nije bila rijedak slučaj pa će u vezi s tim biti zanimljivo vidjeti i Danilova promišljanja, odnosno i njegovu „nazivoslovnu orijentaciju”.

dr. sc. Igor Medić, znanst. sur.

Staroslavenski institut, Zagreb

igor.medic@stin.hr

Između gramatike i komunikacije – morfosintaktički i sintaktički sadržaji u srednjoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika

Od školske godine 2021./2022. nastava Hrvatskoga jezika u svim se školama u Republici Hrvatskoj temelji na novim predmetnim kurikulumima, koji su znatno izmijenili redoslijed i način poučavanja jezikoslovnih sadržaja u srednjim školama. Naime, fonološki, morfološki, sintaktički i leksikološki sadržaji više se ne obrađuju postupno od 1. do 4. razreda, nego su 1. i 2. razred posvećeni sintaksi, 3. razred obuhvaća morfologiju i tvorbu riječi, a u 4. razredu upoznaju se prozodija, fonetika i fonologija. Pojedine su leksikološke teme razdijeljene na sva četiri razreda, čime se potiče postupno osvještavanje leksičke raznolikosti i sustavno usvajanje leksika. Osim toga, kurikulski dokumenti zagovaraju komunikacijski i funkcionalni pristup u obradi jezikoslovnih

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

sadržaja, te se očekuje rad na tekstovima koji pripadaju različitim funkcionalnim stilovima. Izlaganje će stoga pokušati odgovoriti na navedene izazove i ponuditi niz primjera obrade morfosintaktičkih i sintaktičkih sadržaja u gimnazijskoj nastavi Hrvatskoga jezika, povezujući pritom gramatiku i pragmatiku, koje su u tradicionalnome poučavanju materinskoga jezika najčešće bile posve odijeljene.

Petra Božanić, nasl. asistentica

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

petboz@ffst.hr

Povijest hrvatske gramatikografije u nastavi hrvatskoga jezika

U radu se analiziraju pristupi obrade razvoja hrvatske gramatikografije kao nastavnoga sadržaja u suvremenim udžbenicima hrvatskoga jezika. S obzirom na to da su povijesnojezični sadržaji u praksi često označeni kao nezanimljivi i sekundarni u odnosu na druge jezične sadržaje podjednako iz učeničke i nastavničke perspektive, cilj je ovoga rada ustvrditi sadržaje, opseg, značenje i načine metodičke obrade višestoljetnoga tijeka hrvatske gramatikografije u nastavi hrvatskoga jezika iz perspektive udžbeničkoga diskursa kako bi se otkrile smjernice njezina pravovaljana poimanja i baštinjenja u svjetlu suvremenih obrazovnih tendencija.

Peta sekcija

dr. sc. Boris Kern, doc.

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Ljubljana, Slovenija

boris.kern@zrc-sazu.si

Gramatički sadržaji na leksikografskim portalima *Fran* i *Franček*

Slovenski je jezični odnosno jezikoslovni prostor nedvojbeno obilježen pokretanjem leksikografskog portala *Fran* u okviru djelovanja Instituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU 2014. godine. Portal omogućuje besplatan pristup do 39 rječnika slovenskog jezika (rječnika standardnog jezika, pravopisnih, frazeoloških, dijalektoloških, terminoloških i povijesnih rječnika), Slovenskom lingvističkom atlasu,

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

jezikoslovnim i terminološkim savjetima i drugim zbirkama. Među njima valja istaknuti zbirku digitaliziranih slovenskih gramatika i pravopisa objavljenih od 1584. do danas, koja obuhvaća 21 djelo. Portalu *Fran* pridružio se i portal *Franček*, koji je nastajao od 2017. do 2021. godine i koji je namijenjen učenicima osnovnih i srednjih škola. Obuhvaća *Školski rječnik slovenskog jezika* (za učenike od 1. do 5. razreda osnovne škole), školska izdanja rječnika standardnoga jezika (za učenike od 6. do 9. razreda osnovne škole i za srednjoškolce), gramatički sadržaj pod naslovom *Kje je kaj v slovnici (Gdje je što u gramatici)* i *Jezično savjetovalište za učitelje*. Ovaj je rad usmjeren na prezentaciju gramatičkih sadržaja na oba portalima te upućuje na mogućnosti njihove uporabe u nastavnom procesu na različitim razinama učenja.

dr. sc. Vuk-Tadija Barbarić, viši znanst. sur.
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
vtbarbar@ihjj.hr

Nova ričoslovica ilirička između dvaju projekata

U ovom će se radu opisati provedba digitalizacije i označivanja Starčevićeve *Nove ričoslovice iliričke*. U osnovi će se pokušati ubrzati put od digitalizacije do označivanja gramatike s pomoću jedinog poznatog modela u okviru standarda TEI koji je osmišljen za gramatike, a uspostavljen je projektom *Retrogram – Retrodigitalizacija i interpretacija hrvatskih gramatika do ilirizma* (retrogram.jezik.hr), na kojemu se označavaju transkripcije i prijevodi gramatika. Projekt *Razvoj modela za normalizaciju grafije starih latiničnih tiskanih tekstova* (<http://ihjj.hr/projekt/razvoj-modela-za-normalizaciju-grafije-starih-latinicnih-tiskanih-tekstova/102/>) može pomoći u situacijama kad ne raspoložemo transkripcijom određene gramatike, i to relativno brzim uspostavljanjem normaliziranoga teksta koji će biti pogodan za označivanje te će se lako uklopiti u model repozitorija zamišljenog *Retrogramom*.

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

dr. sc. Katarina Lozić Knezović, izv. prof.

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

klozic@ffst.hr

Leksik blagoslova u *Misalu kneza Novaka*

Misal kneza Novaka iz 1368. po mnogočemu je poseban među hrvatskoglagoljskim rukopisima. Osim što je prvi pouzdano datirani glagoljski misal, druga je najljepša hrvatskoglagoljska knjiga. Odnedavno dostupan javnosti, još nije obrađen u znanstvenoj literaturi. U radu se opisuje leksik tekstova blagoslova u *Novakovu misalu*. Rukopis sadrži više blagoslova koji su zastupljeni i u drugim hrvatskoglagoljskim misalima, kao i u nekim zbornicima mješovita sadržaja. Analizirani leksik dobiven vlastitom transliteracijom blagoslova u *Misalu* kojemu je vjerojatno predložak bio neki stariji zadarski misal, uspoređuje se s *Klimantovićevim zbornikom I* nastalim oko 150 godina kasnije na zadarskom području, koji također sadrži navedene blagoslove. Leksemi se uspoređuju i s njihovim zastupljenošću u objavljenim svescima *Rječnika crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*.

dr. sc. Ivana Lovrić Jović, viša znanst. sur.

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

ilovric@ihjj.hr

Appendinijeva razmimoilaženja od uzoritih mu gramatičara: Kašića i Della Belle

Talijanski Dubrovčanin Frano Marija Appendini zapažen je kao autor opširne dopreporodne gramatike hrvatskoga jezika, napisane talijanskim jezikom na 360 stranica. Prethodile su mu Kašićeva, Della Bellina, Tadijanovićeve, Relkovićeve, Lanosovićeve, Jurinova i Voltićeva, a uzoritima je smatrao Kašićevu i Della Bellinu. Appendinijev ilirski jezik u teoriji čine dubrovački, bosanski, dalmatinski, istarski i kajkavski, no u praktičnome dijelu priručnika, opisuje ponajviše dubrovačku jekavštinu proširujući je mjestimice na dalmatinsko-bosanski, odnosno na štokavsku ikavicu.

Ovom su prigodom istražena razilaženja od uzoritih preteča, a tumačena su u skladu s Appendinijevim znatnim didaktičkim prinosom. Kao talijanski Dubrovčanin naš je jezik promatrao okom stranca i okom našijenca, a pouke je usmjeravao kako svojim

Institut za hrvatski
jezik i
jezikoslovlje

RETROGRAM

sunarodnjacima Talijanima, tako i govornicima jezika koji je opisivao. To je *Gramatici* donijelo veliku objektivnost kroz analizu na tragu mladogramatičarskih.

dr. sc. Martina Horvat, poslijedoktorandica
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
mshorvat@ihjj.hr

Prinos i opis Lanosovićeve slavonske gramatike u kontekstu hrvatskih dopreporodnih gramatika

Fra Marijan Lanosović (Orubica, 12. travnja 1782. – Slavonski Brod, 25. studenoga 1812.) jedan je od trojice slavonskih gramatičara druge polovice 18. stoljeća. Njegova gramatika „slavonskoga jezika” pisana njemačkim metajezikom s hrvatskim primjerima otisnuta je triput. Prva su dva izdanja naslovljena *Neue Einleitung zur Slavonischen Sprache* (Osijek, 1778.; 1789.) te se sadržajno i strukturno uglavnom podudaraju uz neke manje razlike. Treće je izdanje gramatike strukturno i sadržajno drugačije od prvih dvaju otisnuto šest godina kasnije pod naslovom: *Anleitung zur Slavonischen* (Budim, 1795.). U radu se analizira vanjski i unutrašnji opis Lanosovićeve slavonske gramatike u kontekstu hrvatskih dopreporodnih gramatika. Procjenjuje se autorov samostalni prinos i odnos prema književnojezičnoj i gramatičkoj tradiciji, kao i prema europskome kontekstu.